

## شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت و افت تحصیلی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه یزد)<sup>۱</sup>

### Identifying Factors Affecting College Students' Academic Success and Failure

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۰/۱۴

Masoomeh Davarinia  
Maryam Kian  
Seyed Alireza Afshani

معصومه داوری‌نیا\*

مریم کیان\*\*

سید علیرضا افشانی\*\*\*

**Abstract:** The purpose of this study was to investigate the factors related to academic achievement and dropout among the students of Yazd University. The research method was descriptive-survey. The study population consisted of all senior students of Yazd University in Humanities (616 students). Using the Morgan table, 242 students were selected by random sampling. The research tools were two questionnaires of academic success and failure factors. The validity of the questionnaires was determined by the opinions of six faculty members of Yazd University. A high Cronbach's alpha value of 0.7 for different constructs indicated the optimum reliability of the questionnaires. Data were analyzed at two levels of descriptive and inferential using the one sample t-test, Independent sample t-test and Friedman test. The findings showed that the factors shaping students' academic success include interest in the field of study, parental understanding, motivation, teacher proficiency, teacher-student interaction, content appealing, content relevance to real needs, familiarity with the job market, and ability to communicate scientifically with professors and classmates. Factors causing the students to drop out include lack of prior study in the classroom, lack of a regular study schedule, lack of focus on study, difficult exams, textbook complexity, lack of relevance of the needs to the courses, unfamiliarity with the labor market and inability to communicate scientifically. Based on the findings, the study suggests introducing students to how to study effectively, familiarize them with the applied disciplines, and the future job market, and a more effective communication with the university counseling centers.

**Keywords:** Academic Education, Academic Success, College Student, Higher Education System

چکیده: پژوهش حاضر، با هدف شناسایی عوامل موفقیت و افت تحصیلی دانشجویان به روش توصیفی-پیمایشی اجرا شد. از جامعه دانشجویان سال آخر رشته‌های علوم انسانی دانشگاه یزد (۶۱۶ نفر)، مطابق جدول مورگان، تعداد ۲۴۲ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته بود که روایی آن را شش استاد دانشگاه یزد تأیید کردند. پایایی آن نیز با ضریب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ به دست آمد که نشانگر پایایی مناسب ابزار بود. داده‌ها با آزمون‌های تی تک‌نمونه‌ای و فریدمن تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که عوامل موفقیت تحصیلی شامل علاقه به رشته تحصیلی، درک صحیح والدین، انگیزه فردی، تسلط استادان، جذاب بودن مطالب درسی، ارتباط محتوا با نیازهای واقعی، آشنایی با بازار کار و توانایی برقراری ارتباط علمی است. همچنین عوامل افت تحصیلی شامل حضور بدون مطالعه قبلی در کلاس، نداشتن برنامه منظم برای مطالعه، مشغله‌های ذهنی، تمرکز نداشتن در مطالعه، دشواری آزمون‌های درسی، پیچیدگی مطالب کتاب‌های درسی، جذاب نبودن مطالب درسی، ضعف ارتباط درس‌ها با نیازهای واقعی، آشنا نبودن با بازار کار و ناتوانی در برقراری ارتباط علمی است. در مجموع، پژوهش حاضر بیانگر اهمیت راهکارهای آشناسازی دانشجویان با شیوه‌های مطالعه اثربخش، معرفی رشته‌های تحصیلی کارآمد و همچنین ارتباط مؤثرتر مراکز مشاوره دانشگاهی با دانشجویان است.

**واژگان کلیدی:** تحصیل دانشگاهی، موفقیت تحصیلی، افت تحصیلی، دانشجو، نظام آموزش عالی.

۱. این مقاله از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «عوامل آموزشی، فردی و اجتماعی مرتبط با موفقیت و افت تحصیلی در دانشجویان موفق و ضعیف رشته‌های علوم انسانی دانشگاه یزد در سال تحصیلی ۹۸-۹۷» استخراج شده است.

\* کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران  
\*\* استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول):

kian2011@yazd.ac.ir

\*\*\* دانشیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد، یزد، ایران

## مقدمه و بیان مسئله

در پژوهش حاضر، عوامل مؤثر بر موفقیت و افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه بررسی شده است. در این خصوص باید گفت که «موفقیت تحصیلی» دانشجویان از جمله شاخص‌های مهم در ارزیابی نظام آموزش عالی است. به عبارتی، در آموزش عالی به سرنوشت دانشجو، رشد موفقیت‌آمیز وی و جایگاه او در جامعه توجه می‌شود و انتظار می‌رود که فرد در ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی و همچنین ابعاد عاطفی و رفتاری پیشرفت کند و تعالی یابد. افزایش کیفیت نظام آموزشی از جمله مؤثرترین عوامل توسعه کشورها محسوب می‌شود. نیکلاکیلیس<sup>۱</sup> (۲۰۱۲) موفقیت تحصیلی را عملکرد یادگیرندگان و مقایسه نتایج به دست آمده و هدف‌های آموزشی از پیش تعیین شده به منظور تصمیم‌گیری درباره میزان تحقق هدف‌ها تعریف کرده است. به گفته ولز<sup>۲</sup> (۲۰۱۰) موفقیت تحصیلی در دانشگاه، مفهومی پیچیده و چندوجهی دارد و بیشتر دانشگاه‌ها تلاش کرده‌اند موفقیت تحصیلی را با استفاده از نمره معدل، رتبه کلاسی و نمره آزمون‌های استاندارد پیش‌بینی کنند (برجعی، ۱۳۹۶). بررسی موفقیت تحصیلی دانشجویان از بسیاری جهات اهمیت دارد و می‌تواند برای سیاست‌گذاری‌های مختلف در پذیرش دانشجویان و تغییر در شیوه‌های تدریس مؤثر باشد (گونی، ۲۰۰۹؛ به نقل از نظری و شریف‌نیا، ۱۳۸۹). افزون بر این، نقطه مقابل موفقیت تحصیلی، «افت تحصیلی»<sup>۳</sup> است که تأثیر بسزایی در سرنوشت فرد دارد و همچنین هزینه‌های گزافی به خانواده‌ها و جامعه تحمیل می‌کند. افت تحصیلی به معنی کاهش عملکرد دانشجو از سطحی رضایت‌بخش به سطحی نامطلوب و کاهش آن از یک سطح بالاتر به یک سطح پایین‌تر در آموزش و در واقع به معنی موفق نشدن در تحصیل تعریف می‌شود. از جمله معیارهای تشخیص افت تحصیلی؛ افت معدل نیمسال قبل نسبت به این مقدار در نیمسال ماقبل، تجدید یا تکرار درس، طولانی شدن مدت تحصیل و همچنین مشروطی (معدل کمتر از ۱۲ در هر نیمسال تحصیلی) که هرکدام از مصادیق مهم افت تحصیلی به شمار می‌آیند، قابل ارزیابی است

1. Academic Success  
 2. Nekla Keles  
 3. Wells  
 4. Guney  
 5. Academic Failure

(اسماعیل پور و همکاران، ۱۳۹۴). آمار بسیار بالای افت تحصیلی به صورت ترک تحصیل، اخراج و توقف در تحصیل از نظر هزینه‌های آموزشی، هر سال خسارت‌های زیادی را به آموزش عالی در کشورهای جهان وارد می‌کند. در ایران نیز این امر از مهم‌ترین مشکلات کنونی نظام آموزشی است و هر سال مبالغ زیادی از بودجه کشور را به هدر می‌دهد و نیروهای بالقوه و سرمایه‌های جامعه که همان نیروی انسانی هستند بی‌ثمر می‌مانند (گلشن فومنی، ۱۳۸۰).

مسئله اینجاست که تحصیل دانشگاهی برای تمام دانشجویان یکسان نیست و دانشجویان با کیفیت‌های متفاوتی دوران تحصیل خود را می‌گذرانند. در این میان، این مسئله مطرح است که چه عواملی به موفقیت تحصیلی برای دانشجویان منجر می‌شود و چه عواملی درس خواندن دانشجویان را با چالش همراه می‌کند. شناسایی زمینه‌های موفقیت و افت تحصیلی در دانشگاه، مسئله‌ای ضروری برای مدیریت تحصیلی در دانشگاه‌هاست که در پژوهش حاضر به آن توجه شده است. همچنین در ایران پژوهش‌هایی که هم‌زمان عوامل مربوط به افت و موفقیت تحصیلی را به‌ویژه در دانشجویان موفق و ضعیف دانشگاه‌های مختلف بررسی کرده‌اند، بسیار اندک است. از این‌رو، پژوهش حاضر به دلیل بررسی موضوعی که از پشتوانه گسترده مطالعاتی محروم است، اهمیت دو چندان دارد و تلاش می‌شود به‌طور ویژه، زمینه‌ها و عوامل موفقیت و افت تحصیلی در یک دانشگاه دولتی، یعنی دانشگاه یزد، به‌طور دقیق مطالعه و بررسی شود. با توجه به اهمیت موضوع و با توجه به مطالعه و توجه اندک در این زمینه در ایران، به‌ویژه در دانشگاه یزد که تاکنون پژوهشی در این رابطه صورت نگرفته است، در پژوهش حاضر عوامل آموزشی، فردی و اجتماعی مرتبط با موفقیت و افت تحصیلی در دانشجویان موفق و ضعیف بررسی شده است.

### مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کوبال و میوسک<sup>۱</sup> (۲۰۰۱) موفقیت تحصیلی را ادراک و ارزشیابی فرد از خود در مورد عملکرد تحصیلی خویش تعریف کرده‌اند. همچنین گاردی<sup>۲</sup> (۲۰۰۵) موفقیت تحصیلی را افزون بر پیشینه تحصیلی، نمره‌های ارزشیابی امتحانات و معدل، شامل

1. Kobal & Mussek

2. Gerardi

خودپنداره توانایی<sup>۱</sup> نیز برشمرده است. از نظر آرتینو<sup>۲</sup> (۲۰۰۹) نیز موفقیت تحصیلی شامل سه جزء پیشرفت، رضایت و تداوم انگیزش است و سه عامل محیط یادگیری، عوامل فردی و رفتارهای فردی را در آن سهیم دانسته است. بنابراین، موفقیت تحصیلی شامل موفقیت یا عدم موفقیت در کسب و یادگیری مجموعه مطالبی است که با عنوان درس یا مواد درسی در طی یک سال به یادگیرنده ارائه می‌شود. دستیابی به هدف‌های آموزشی که از پیش تعیین شده و هدف نظام آموزشی رسیدن به آن هدف است، موفقیت تحصیلی نام دارد. موفقیت تحصیلی، فعالیت برای دستیابی به نتیجه مطلوب و برتری در یک مهارت یا گروهی از معلومات است (علیوندی، ۱۳۸۴). افت تحصیلی نیز کاهش عملکرد تحصیلی از سطح رضایت‌بخش به سطحی نامطلوب است. برخی از افت تحصیلی، کاهش عملکرد درسی را مستفاد کرده‌اند (بیابانگرد، ۱۳۸۶). برخی دیگر، اتلاف در نظام آموزشی را در قالب اتلاف هزینه‌های جاری، اتلاف سرمایه‌گذاری‌های ثابت و اتلاف ناشی از هزینه‌های تحمیل شده به خانواده‌ها توضیح داده‌اند (ناستی‌زایی، ۱۳۸۰). سازمان یونسکو، مفهوم افت تحصیلی را تکرار پایه، ترک تحصیل زودرس و کاهش کیفیت آموزشی و تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان نسبت داده است (یونسکو، ۱۹۸۴؛ به نقل از دسترنج، بلوکی و مودن، ۱۳۸۹).

درباره موضوع پژوهش حاضر، مطالعاتی در خارج ایران انجام گرفته است. از جمله فاکس و سیز<sup>۳</sup> (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «تأثیر مشارکت در برنامه درسی بر موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته داروسازی» اجرا کردند. آنها دریافتند دانشجویانی که در فعالیت‌های برنامه درسی درگیر شده بودند به‌طور متوسط معدل بالاتری گرفتند و به نگر داشتن موقعیت رهبری علاقه‌مند بودند. همچنین دریافتند دانشجویانی که نمره‌های بالاتری کسب کردند، احتمال افت تحصیلی کمتر و مشارکت بیشتر در انواع فعالیت‌های برنامه درسی داشتند نسبت به دانشجویانی که موقعیت رهبری نداشتند. یافته‌های پژوهش گوترز و توماس<sup>۴</sup> (۲۰۱۸) با عنوان «جو انگیزشی کلاس درس، انگیزش و موفقیت تحصیلی در دانشجویان» نیز بیانگر اثر مستقیم ادراکات دانشجویان

1. Self-Concept Ability

2. Artino

3. Fox & Sease

4. Gutierrez & Tomas

از حمایت مقتدرانه بر رضایت آنها از مراکز آموزشی و اثر نیازهای اساسی روان‌شناختی، هر دو بر رضایت از مراکز آموزشی و عملکرد تحصیلی بود. درک حمایت استادان برای کار مقتدرانه و احساس رضایت از نیازهای بنیادی برای اقتدار، صلاحیت و وابستگی، بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی در دانشجویان بود. همچنین، لی<sup>۱</sup> در سال ۲۰۱۷ در پژوهشی با عنوان «رابطه شخصیت پایدار، عملکرد تحصیلی، افت تحصیلی ادراک شده و استرس در دانشجویان کارشناسی ارشد» ارتباط بین شخصیت پایدار، عملکرد تحصیلی، افت تحصیلی ادراک شده و سطوح استرس را در دانشجویان کارشناسی ارشد هنگ کنگ با استفاده از روش تحلیل مسیر بررسی کرد. ۳۰۴۵ دانشجویان دانشگاهی در هنگ کنگ، داوطلبانه در این پژوهش مشارکت کردند. آنها پرسشنامه‌ای را کامل کردند که شخصیت پایدار آنها و سطوح استرس را اندازه‌گیری کرد. دانشجویان همچنین عملکرد تحصیلی واقعی خود را مشخص و ادراکشان را از عملکرد تحصیلی به‌عنوان موفقیت یا افت، ارزیابی کردند. نتایج تحلیل مسیر نشان داد که علاقه و شخصیت پایدار به‌طور منفی با استرس مرتبط است و تنها افت تحصیلی ادراک شده به‌طور مثبت با استرس مرتبط بود. این یافته‌ها تأکید می‌کند که ارزیابی روان‌شناختی، پیش‌بینی‌کننده مهم استرس نسبت به حوادث منفی است. بنابراین تسهیل انعطاف‌پذیری روان‌شناختی دانشجویان، تجارب استرس را در دانشجویان کارشناسی ارشد و به‌طور کلی دانشجویان دانشگاه به‌طور کلی بهبود می‌بخشد. همچنین ساندرس، برالی و استنس<sup>۲</sup> (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «عوامل سنتی و روانی مرتبط با موفقیت تحصیلی»، عواملی را که دانشگاه‌ها به‌طور معمول برای پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دانشجویان استفاده می‌کنند، مقایسه و بررسی کردند. این موارد شامل نمره قبولی دانشگاه (ACT) و میانگین نمره کل دبیرستان و عوامل غیرسنتی شامل استرس ادراک شده و شخصیت پایدار به‌عنوان پایداری و اشتیاق برای اهداف بلندمدت بود که به منظور تعیین بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی و اندازه‌گیری با استفاده از میانگین نمره‌های دانشگاهی و ثبات، بررسی شد. جامعه پژوهش شامل ۱۶۵ دانشجوی دوره کارشناسی، پرسشنامه شخصیت پایدار و مقیاس استرس ادراک شده را کامل کردند و میانگین نمره‌های

---

1. Lee

2. Saunders, Braley & Stennes

3. American College Testing

دانشگاهی دانشجویان، میانگین نمره‌های دبیرستان و نمره‌های ACT به دست آمد. یک سال و نیم بعد به‌طور مشروح بررسی شد که آیا شرکت‌کنندگان به همان صورت باقی مانده‌اند یا خیر. نمره ACT و معدل دوره دبیرستان، پیش‌بینی کننده‌های عالی معدل دانشگاهی دانشجویان بودند اما پیش‌بینی کننده ضعیف ثبات دانشگاهی بودند. برعکس، استرس ادراک شده و شخصیت پایدار، پیش‌بینی کننده‌های ضعیف معدل دانشگاهی دانشجویان بودند اما از نظر آماری پیش‌بینی کننده قوی ثبات دانشگاهی بودند. عوامل سنتی که اغلب برای پذیرش دانشگاه استفاده می‌شوند، اهمیت کمتری نسبت به عوامل غیرسنتی و روانی دارند در پیش‌بینی اینکه چه کسانی دانشگاه را با موفقیت به پایان می‌رسانند. چای، کیم و چانگ<sup>۱</sup> (۲۰۱۶) نیز پژوهشی را با عنوان «تجزیه و تحلیل طولی تأثیر تاب‌آوری افت تحصیلی بر نوسانات پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی» اجرا کردند. تاب‌آوری افت تحصیلی (AFT)<sup>۲</sup> از مفاهیم مهم روان‌شناختی در آموزش و پرورش است اما کاربرد آن در آموزش پزشکی نادر است. بنابراین هدف از اجرای این پژوهش تأثیر تاب‌آوری افت تحصیلی بر نوسانات پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی با استفاده از یک طرح پژوهشی طولی بود. حجم نمونه ۴۳ دانشجوی پزشکی بود که در آزمون تاب‌آوری افت تحصیلی شرکت کردند. در این پژوهش، داده‌های طولی نمره‌های تحصیلی تا سال دوم تحصیلی (۲۰۱۲-۲۰۱۳) در بین دانشجویانی که به دو گروه دارای پیشرفت و افت تقسیم شده بودند، تحلیل شد. نتایج نشان داد که در گروه پیشرفت با وجود نمره‌های منفی بالاتر در طی افت تحصیلی، دانشجویان موضوعات سخت‌تر را مورد توجه قرار دادند و در مطالعات خود تلاش بیشتری کردند.

در ایران نیز مطالعاتی انجام گرفته است؛ زارع (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی علل و عوامل افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه صنعتی شیراز»، علل افت تحصیلی دانشجویان را طی بهمن ۱۳۹۵ تا مرداد ۱۳۹۶ بررسی کرد. هدف از اجرای این پژوهش، بررسی روابط عوامل فردی، آموزشی و خانوادگی با افت تحصیلی از طریق عوامل مؤثر بر آن شامل انگیزه تحصیلی، برنامه‌ریزی تحصیلی، استعداد و توانایی تحصیلی، فضا و امکانات آموزشی، استاد و کیفیت تعامل با دانشجو، نظام

1. Chae, Kim & Chang

2. Academic Failure Tolerance

آموزشی، جو خانوادگی و نگرش خانواده به تحصیل فرزندان بود. شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع پیمایشی بود و روش نمونه‌گیری با فرمول کوکران ۹۶ نفر تعیین شد. نتایج نشان داد بین عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی با افت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی‌دار وجود دارد. ضریب همبستگی نشانگر رابطه معکوس بین این عوامل و افت تحصیلی بود. در بین عوامل مؤثر، تمامی موارد به جز جو خانوادگی، رابطه معنی‌داری با افت تحصیلی داشت. اسماعیل‌پور و همکاران (۱۳۹۴) نیز پژوهشی را با هدف «بررسی افت تحصیلی و برخی عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان» اجرا کردند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای شامل دو بخش اطلاعات دموگرافیک و افت تحصیلی بود. پس از گردآوری اطلاعات، دانشجویان به دو گروه موفق (بدون افت تحصیلی) و ناموفق (با افت تحصیلی) تقسیم شدند که این خط برش از تفاوت بین معدل دو نیمسال قبل دانشجو و نیمسال قبل محاسبه شد. نتایج نشان داد که عوامل فردی-اجتماعی مرتبط با افت تحصیلی مانند جنسیت دانشجو، مقطع تحصیلی، سطح تحصیلات مادر، شغل پدر، وضعیت اشتغال دانشجو و نحوه انتخاب رشته دانشگاهی بین دو گروه دانشجویان با افت تحصیلی و بدون افت تحصیلی تفاوت معنی‌داری دارد. همچنین قدیرزاده و حاج‌باقری (۱۳۹۴) پژوهشی را با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کاشان» اجرا کردند. در این مطالعه توصیفی-مقطعی، ۲۴۴ دانشجوی مقطعی کارشناسی پرستاری و مامایی برای سنجش موفقیت تحصیلی به پرسشنامه ۵۰ گویه‌ای ویژه سنجش موفقیت تحصیلی دانشجویان (ASICS)<sup>۱</sup> پاسخ دادند. بین میانگین نمره‌های موفقیت تحصیلی دانشجویان مامایی با بومی بودن و وضعیت مسکن رابطه مثبت معنی‌داری دیده شد. نتیجه اینکه در این مطالعه، میانگین نمره‌های موفقیت تحصیلی دانشجویان بومی رشته مامایی و نیز دانشجویان خوابگاهی، بهتر از گروه‌های دیگر بود. همچنین نامنی و طالع‌پسند (۱۳۹۴) پژوهشی را با عنوان «ارائه مدل پیش‌بینی موفقیت تحصیلی برای دوره‌های کارشناسی ارشد» اجرا کردند. هدف پژوهش، شناسایی شاخص‌های پذیرشی مؤثر در موفقیت تحصیلی دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد در رشته‌های مهندسی و مدیریت در دوره‌های آموزش الکترونیکی و تدوین آنها در قالب یک مدل

1. Academic Success Inventory For College Students

پیش‌بینی بود. شیوه ورود به دوره کارشناسی ارشد، نوع دانشگاه محل تحصیل مقطع کارشناسی، نوع رشته تحصیلی مقطع کارشناسی و معدل کل مقطع کارشناسی به عنوان متغیرهای پیش‌بین و معدل کل واحدها در مقطع کارشناسی ارشد به‌عنوان متغیر ملاک گردآوری شدند. از میان متغیرهای پیش‌بین وارد شده در تحلیل، رشته تحصیلی مقطع کارشناسی (مهندسی)، پذیرش از طریق آزمون اختصاصی، معدل کل مقطع کارشناسی، نوع دانشگاه محل تحصیل دوره کارشناسی (دولتی) و رشته تحصیلی مقطع کارشناسی (علوم پایه) به ترتیب به‌عنوان مؤثرترین عوامل یا پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت در مقطع کارشناسی ارشد شناسایی شدند. همچنین رحیمی (۱۳۹۳) پژوهشی را با عنوان «تفاوت‌های فردی از نظر سبک یادگیری و موفقیت تحصیلی در دانشجویان» اجرا کرد. در این پژوهش سبک‌های یادگیری ترجیحی دانشجویان و سهم هر یک از آنها به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی دانشجویان بر اساس معدل آنها مطالعه شد. در مجموع، ۹۸۲ دانشجوی دختر و پسر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. نتایج نشان داد که معدل دانشجویان با سبک‌های یادگیری رقابتی و مشارکت‌جو همبستگی مثبت و با سبک یادگیری اجتنابی، همبستگی منفی دارد. تنها سبک یادگیری اجتنابی توانست نمره معدل دانشجویان را به صورت معنی‌داری تبیین کند. در نتیجه آگاهی از سبک‌های یادگیری دانشجویان به مدرسان کمک می‌کند تا سبک آموزشی خود را با سیستم یادگیری دانشجویان، تطبیق و موفقیت تحصیلی آنان را افزایش دهند.

در مجموع، مرور این مطالب نشان می‌دهد که موفقیت و افت تحصیلی دانشجویان تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد. به‌طور کلی با شناخت عوامل مؤثر بر موفقیت و افت تحصیلی و کشف الگوهای ساختاری موفقیت تحصیلی، می‌توان برنامه‌های آموزشی مناسب را برای دستیابی یادگیرندگان به هدف‌های آموزشی و هدایت آنان به سمت هدف‌ها، طراحی و اعمال کرد. بدین ترتیب، زمینه بهبود و افزایش عملکرد تحصیلی یادگیرندگان ایجاد می‌شود تا آنان با صرف انرژی و هزینه کمتر بازده بیشتری داشته و با سرعت بیشتری به هدف‌های آموزشی نائل شوند.

### هدف و پرسش‌های پژوهش

هدف از اجرای پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مرتبط با موفقیت و افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه یزد بود. در این خصوص، دو پرسش مورد بررسی قرار گرفت:



- ۱- مهم‌ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با موفقیت تحصیلی در دانشجویان موفق دوره کارشناسی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه یزد، کدام است؟
- ۲- مهم‌ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با افت تحصیلی در دانشجویان ضعیف دوره کارشناسی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه یزد، کدام است؟

### روش‌شناسی پژوهش

رویکرد این پژوهش، «کمی» و روش پژوهش «توصیفی-پیمایشی» بود. جامعه پژوهش شامل تمامی دانشجویان کارشناسی ترم ۶ و ۸ دانشکده‌های پردیس علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه یزد (دانشکده‌های الهیات، روان‌شناسی و علوم تربیتی، علوم اجتماعی، اقتصاد، مدیریت و حسابداری و زبان و ادبیات) با معدل کل بالای ۱۷ و زیر ۱۴ بود. با توجه به زمان اجرای پژوهش، نمونه شامل دانشجویان ترم ۶ و ترم ۸ بودند. که با بررسی‌های انجام گرفته، تعداد آنها ۶۱۶ نفر مشخص شد (۲۰۶ دانشجویان با معدل بالای ۱۷ و ۴۱۰ دانشجویان با معدل زیر ۱۴). دانشجویان با معدل کل بالای ۱۷ در گروه دانشجویان دارای موفقیت تحصیلی و دانشجویان با معدل کل زیر ۱۴ به‌عنوان دانشجویان دارای افت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفتند. در واقع، ملاک ضعیف بودن در رشته‌های علوم انسانی، معدل زیر ۱۴ است که در رشته‌های دیگر این ملاک متفاوت است. در ادامه حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان تعداد ۲۴۲ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند.

ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه بود:

**الف- پرسشنامه عوامل موفقیت تحصیلی:** در این پژوهش برای سنجش عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۵۹ گویه شامل سه شاخص عوامل فردی (۲۸ گویه)، آموزشی (۲۳ گویه) و اجتماعی (۸ گویه) بود. گویه‌ها با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (خیلی زیاد تا خیلی کم) دارای ارزشی بین ۱ تا ۵ مورد بررسی قرار گرفت.

**ب- پرسشنامه عوامل افت تحصیلی:** این پرسشنامه نیز دارای ۵۹ گویه شامل سه شاخص عوامل فردی (۲۸ گویه)، آموزشی (۲۳ گویه) و اجتماعی (۸ گویه) بود. گویه‌ها با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (خیلی زیاد تا خیلی کم) دارای ارزشی بین ۱ تا ۵ مورد بررسی قرار گرفت. به منظور سنجش روایی صوری و محتوایی پرسشنامه‌ها، ابزار اندازه‌گیری پس از طراحی در اختیار ۶ تن از استادان و صاحب‌نظران دانشگاهی

قرار گرفت و پس از به عمل آوردن اصلاحات لازم، اطمینان حاصل شد که پرسش‌های مطرح شده در پرسشنامه‌ها دقیقاً همان ویژگی‌های مورد نظر پژوهشگر را اندازه‌گیری کرده و می‌سنجد. همچنین برای سنجش پایایی پرسشنامه‌ها، تعداد ۳۰ نسخه از آن را دانشجویان سال آخر رشته‌های علوم انسانی تکمیل کردند. پرسشنامه‌های تکمیل شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS24 و با روش همسانی درونی از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت. در جدول (۱) مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای هریک از عوامل مشخص شده است.

جدول (۱) مقادیر ضریب آلفای کرونباخ برای سازه‌های مختلف دو پرسشنامه

آلفای کرونباخ		تعداد گویه	عوامل مرتبط با موفقیت و افت تحصیلی
پرسشنامه افت تحصیلی	پرسشنامه موفقیت تحصیلی		
۰/۸۶	۰/۸۱	۲۸	عوامل فردی
۰/۸۴	۰/۹۰	۲۳	عوامل آموزشی
۰/۷۴	۰/۷۵	۸	عوامل اجتماعی

بررسی پایایی گویه‌های پرسشنامه نشان داد که گزاره‌های هم‌طیف هر بخش، همبستگی درونی بالایی دارند. مقدار آلفای بالای ۰/۷ نشانگر پایایی مناسب پرسشنامه است. داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل شد. در سطح توصیفی، آمارهای توصیفی و نمودارهای متناسب با متغیرهای پژوهش گزارش شد و در سطح استنباطی از روش‌های آماری تی تک‌نمونه‌ای، مقایسه میانگین در جوامع مستقل و آزمون فریدمن استفاده شده است.

### یافته‌های پژوهش

برای استفاده از روش‌های پارامتری در تحلیل اطلاعات نیاز است داده‌ها از توزیع طبیعی پیروی کنند. بدین منظور برای بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده می‌شود. بنابراین با توجه به جدول (۲) هر سه متغیر در هر دو گروه نرمال هستند.

جدول (۲) آزمون کولموگروف اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

افت تحصیلی			موفقیت تحصیلی			
اجتماعی	آموزشی	فردی	اجتماعی	آموزشی	فردی	
۲/۵۸	۲/۶۹	۲/۶۱	۳/۱۵	۳/۰۵	۳/۴۱	میانگین
۰/۷۲۱	۰/۵۵۴	۰/۵۵۹	۰/۶۸۳	۰/۶۲۵	۰/۴۴۹	انحراف معیار
۰/۸۲۵	۱/۱۳۱	۰/۶۹۹	۰/۵۷۱	۰/۷۸۱	۰/۶۴۵	آماره Z کولموگروف اسمیرنف
۰/۵۰۴	۰/۱۵۵	۰/۷۴۱	۰/۹۰	۰/۵۷۶	۰/۸۰	مقدار معنی داری

پرسش اول: مهم ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با موفقیت تحصیلی در دانشجویان موفق دوره کارشناسی رشته های علوم انسانی دانشگاه یزد، کدام است؟

جدول (۳) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل فردی در گروه موفقیت تحصیلی

تعداد	آماره کاپدو	درجه آزادی	سطح معنی داری
۶۹	۲۶۴/۶۸	۲۷	۰/۰۰۱

در جدول (۳) آزمون فریدمن برای رتبه بندی زیرعوامل فردی در گروه موفقیت تحصیلی ارائه شده است. نتایج آزمون فریدمن با مقدار  $۲۶۴/۶۸$  و در سطح معنی داری  $P < ۰/۰۰۱$  در جدول (۴) نشان می دهد که در عامل فردی در گروه موفقیت تحصیلی، زیرعامل «علاقه به رشته تحصیلی» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «نقش تحصیلات پدر» در آخرین رتبه قرار می گیرد.

جدول (۴) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل فردی در گروه موفقیت تحصیلی با آزمون فریدمن

رتبه	گویه‌ها	میانگین رتبه آزمون فریدمن
۱	علاقه به رشته تحصیلی	۱۸/۷۵
۲	درک صحیح والدین از ارزش و جایگاه تحصیلات	۱۸/۱۶
۳	داشتن انگیزه کافی برای مطالعه و تحصیل	۱۷/۹۲
۴	توجه والدین به وضعیت تحصیلی دانشجو	۱۷/۴۲
۵	زندگی در کنار خانواده	۱۶/۹۷
۶	تغذیه کافی و مناسب	۱۶/۸۰
۷	آشنایی با رشته تحصیلی	۱۶/۴۲
۸	ارتباط با دوستان علاقه‌مند به تحصیل	۱۶/۳۳
۹	نداشتن ترس و اضطراب از حضور در کلاس درس	۱۶/۰۷
۱۰	تلاش کافی در یادگیری مطالب درسی	۱۶/۰۷
۱۱	داشتن هدف‌ها و انگیزه‌های مشخص در زندگی	۱۵/۸۳
۱۲	مناسب بودن مکان مطالعه در خانه یا خوابگاه	۱۵/۵۴
۱۳	حضور مرتب در کلاس‌های درسی	۱۵/۴۹
۱۴	نداشتن مسائل و مشکلات خانوادگی	۱۵/۱۰
۱۵	نداشتن مسائل و مشکلات عاطفی و روانی	۱۴/۶۴
۱۶	داشتن تمرکز لازم برای مطالعه	۱۴/۶۴
۱۷	نداشتن مشکلات اقتصادی و محدودیت‌های مالی	۱۴/۴۱
۱۸	آگاهی از توانایی‌های خود	۱۴/۳۸
۱۹	اعتماد به نفس قوی	۱۴/۳۳
۲۰	قوی بودن بنیه علمی	۱۳/۴۹
۲۱	نداشتن اضطراب امتحان و ترس از شکست	۱۳/۳۱
۲۲	توانایی در برنامه‌ریزی و مدیریت زمان	۱۳/۳۰
۲۳	شاغل نبودن در حین تحصیل	۱۲/۵۲
۲۴	آشنایی با شیوه‌های درست مطالعه	۱۲/۱۷
۲۵	داشتن برنامه منظم و هفتگی برای مطالعه درس‌ها	۱۰/۵۷
۲۶	نقش تحصیلات مادر	۸/۷۷
۲۷	حضور در کلاس با مطالعه قبلی درس	۸/۴۴
۲۸	نقش تحصیلات پدر	۸/۱۷

جدول (۵) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل آموزشی در گروه موفقیت تحصیلی

تعداد	آماره کایدو	درجه آزادی	سطح معنی داری
۷۴	۳۲۰/۷۱	۲۲	۰/۰۰۱

در جدول (۵) آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی زیرعوامل آموزشی در گروه موفقیت تحصیلی ارائه شده است. نتایج آزمون فریدمن با مقدار  $۳۲۰/۷۱$  و در سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۱$  در جدول (۶) نشان می‌دهد که در عامل آموزشی در گروه موفقیت تحصیلی، زیرعامل «تسلط استادان در تدوین و تفهیم موضوعات درسی» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «مهمان شدن در سایر دانشگاه‌ها» در آخرین رتبه قرار می‌گیرد.

جدول (۶) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل آموزشی در گروه موفقیت تحصیلی با آزمون فریدمن

میانگین رتبه آزمون فریدمن	رتبه	گویه‌ها
۱۶/۸۷	۱	تسلط استادان در تدوین و تفهیم موضوعات درسی
۱۵/۸۴	۲	تعامل مناسب میان استاد و دانشجو
۱۴/۹۵	۳	جذاب بودن مطالب درسی
۱۴/۸۴	۴	مشارکت و همکاری در کلاس درس
۱۴/۷۵	۵	تصحیح عادلانه اوراق امتحانی
۱۳/۴۱	۶	استفاده از سازوکارهای تشویقی و ترغیبی از سوی استادان
۱۳/۳۷	۷	رقابت تحصیلی میان دانشجویان
۱۲/۹۷	۸	مناسب بودن خدمات دانشگاه (کتابخانه، اینترنت، امکانات رفاهی و...)
۱۲/۹۷	۹	پیچیده و دشوار نبودن مطالب کتاب‌های درسی
۱۲/۹۱	۱۰	مناسب بودن پرسش‌های امتحانی مطرح شده از سوی استادان
۱۲/۷۱	۱۱	ارزشیابی (امتحان) مستمر از پیشرفت تحصیلی دانشجو در طول ترم
۱۲/۶۵	۱۲	مناسب بودن ساعات تشکیل کلاس‌ها
۱۱/۸۱	۱۳	وجود منابع درسی و کمک‌درسی مناسب
۱۱/۴۶	۱۴	اطمینان یافتن استاد از میزان یادگیری دانشجو از مطالب جلسه قبل
۱۱/۴۱	۱۵	وجود امکانات تفریحی نشاط‌انگیز در کنار تحصیل (امکانات مطلوب ورزشی، نمایش فیلم، گردش علمی، مسابقات فرهنگی و... در دانشگاه)
۱۱/۲۶	۱۶	مختلط بودن کلاس‌های درس
۱۰/۶۸	۱۷	آشنایی با قوانین و مقررات آموزشی دانشکده
۱۰/۶۴	۱۸	دسترسی به استاد در خارج از کلاس برای رفع اشکالات درسی
۱۰/۵۲	۱۹	شلوغ نبودن کلاس‌های درس
۱۰/۲۲	۲۰	ارتباط مناسب با مسئولان آموزشی و دانشجویی دانشکده
۶/۹۳	۲۱	نظارت مرکز مشاوره بر عملکرد تحصیلی دانشجویان
۶/۴۳	۲۲	انتقال از سایر دانشگاه‌ها
۶/۴۱	۲۳	مهمان شدن در سایر دانشگاه‌ها

جدول (۷) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل اجتماعی در گروه موفقیت تحصیلی

تعداد	آماره کایدو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۷۶	۷۸/۴۳	۷	۰/۰۰۱

در جدول (۷) آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی زیرعوامل اجتماعی در گروه موفقیت تحصیلی اراره شده است. نتایج آزمون فریدمن با مقدار  $۷۸/۴۳$  و در سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۱$  در جدول (۸) نشان می‌دهد که در عامل اجتماعی در گروه موفقیت تحصیلی، زیرعامل «آشنایی با بازار کار رشته تحصیلی» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «تفاوت گویش و خرده‌فرهنگ‌ها با گویش و فرهنگ حاکم در دانشگاه» در آخرین رتبه قرار می‌گیرد.

جدول (۸) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل اجتماعی در گروه موفقیت تحصیلی با آزمون فریدمن

رتبه	گویه‌ها	میانگین رتبه آزمون فریدمن
۱	آشنایی با بازار کار رشته تحصیلی	۵/۴۱
۲	ارتباط محتوای درس با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو	۵/۳۷
۳	توانایی در برقراری ارتباط مناسب درسی و اجتماعی با استاد و همکلاسی‌ها	۵/۱۸
۴	لذت بردن از لهجه استادان و سهولت انتقال مفاهیم	۴/۶۳
۵	درگیر نشدن در روابط عاطفی با جنس مخالف	۴/۵۳
۶	توزیع مناسب امکانات تحصیلی در جامعه	۴/۱۸
۷	درگیر نشدن در فعالیت‌های جانبی دانشگاهی (ورزشی، تفریحی، سیاسی، انجمن‌ها و...)	۳/۷۵
۸	تفاوت گویش و خرده‌فرهنگ‌ها با گویش و فرهنگ حاکم در دانشگاه	۲/۹۶

پرسش دوم: مهم‌ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با افت تحصیلی در دانشجویان ضعیف دوره کارشناسی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه یزد، کدام است؟

جدول (۹) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل فردی در گروه افت تحصیلی

تعداد	آماره کایدو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱۴۵	۴۶۰/۶۳	۲۷	۰/۰۰۱

در جدول (۹) آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی زیرعوامل فردی در گروه افت تحصیلی درج شده است. نتایج آزمون فریدمن با مقدار  $۴۶۰/۶۳$  و در سطح معنی‌داری  $P < ۰/۰۰۱$  در جدول (۱۰) نشان می‌دهد که در عامل فردی در گروه افت تحصیلی،

زیرعامل «حضور در کلاس بدون مطالعه قبلی درس» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «تغذیه ناکافی و ضعف جسمانی» در آخرین رتبه قرار می‌گیرد.

جدول (۱۰) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل فردی در گروه افت تحصیلی با آزمون فریدمن

میانگین رتبه آزمون فریدمن	رتبه	گویه‌ها
۱۹/۶۴	۱	حضور در کلاس بدون مطالعه قبلی درس
۱۸/۴۹	۲	نداشتن برنامه منظم و هفتگی برای مطالعه درس‌ها
۱۸/۴۷	۳	مشغله‌های ذهنی و تمرکز نداشتن برای مطالعه
۱۷/۷۵	۴	ناتوانی در برنامه‌ریزی و مدیریت زمان
۱۷/۴۸	۵	ناآشنایی با شیوه‌های درست مطالعه
۱۶/۳۵	۶	نامساعد بودن مکان مطالعه در خانه یا خوابگاه
۱۶/۲۶	۷	نداشتن انگیزه کافی برای مطالعه و تحصیل
۱۶/۱۶	۸	ضعف اعتماد به نفس
۱۵/۸۹	۹	اضطراب امتحان و ترس از شکست
۱۵/۸۰	۱۰	تلاش ناکافی در یادگیری مطالب درسی
۱۵/۷۰	۱۱	نداشتن هدف‌ها و انگیزه‌های مشخص در زندگی
۱۴/۹۲	۱۲	آگاهی نداشتن از توانایی‌های خود
۱۴/۸۹	۱۳	حاضر نشدن در کلاس درس
۱۴/۵۵	۱۴	آشنا نبودن با رشته تحصیلی
۱۴/۳۷	۱۵	ترس و اضطراب از حضور در کلاس درس
۱۴/۳۳	۱۶	علاقه نداشتن به رشته تحصیلی
۱۴	۱۷	ارتباط با دوستان بی‌علاقه به تحصیل
۱۳/۹۷	۱۸	وجود مسائل و مشکلات عاطفی و روانی
۱۳/۶۰	۱۹	ضعف بنیه علمی
۱۳/۰۶	۲۰	اشتغال در حین تحصیل
۱۲/۴۹	۲۱	عدم درک صحیح والدین از ارزش و جایگاه تحصیلات
۱۲/۳۶	۲۲	بی‌توجهی والدین نسبت به وضعیت تحصیلی دانشجو
۱۲/۱۲	۲۳	وجود مشکلات اقتصادی و محدودیت‌های مالی
۱۱/۶۴	۲۴	نقش تحصیلات مادر
۱۱/۵۷	۲۵	وجود مسائل و مشکلات خانوادگی
۱۱/۳۰	۲۶	نقش تحصیلات پدر
۹/۹۴	۲۷	دوری از خانواده
۸/۹۰	۲۸	تغذیه ناکافی و ضعف جسمانی

جدول (۱۱) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل آموزشی در گروه افت تحصیلی

تعداد	آماره کایدو	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱۴۷	۵۶۳/۹۴	۲۲	۰/۰۰۱

در جدول (۱۱) آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی زیرعوامل آموزشی در گروه افت تحصیلی ارائه شده است. نتایج آزمون فریدمن بامقدار ۵۶۳/۹۴ و در سطح معنی داری  $P < 0/001$  در جدول (۱۲) نشان می‌دهد که در عامل آموزشی در گروه افت تحصیلی، زیرعامل «طراحی پرسش‌های دشوار از سوی استادان» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «انتقال از سایر دانشگاه‌ها» در آخرین رتبه قرار می‌گیرد.

جدول (۱۲) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل آموزشی در گروه افت تحصیلی با آزمون فریدمن

رتبه	رتبه	گویه‌ها	میانگین رتبه آزمون فریدمن
۱	۱	طراحی پرسش‌های دشوار از سوی استادان	۱۵/۳۱
۲	۲	پیچیدگی و دشواری مطالب کتاب‌های درسی	۱۴/۶۲
۳	۳	نبود امکانات تفریحی نشاط‌انگیز در کنار تحصیل (امکانات مطلوب ورزشی، نمایش فیلم، گردش علمی، مسابقات فرهنگی و ... در دانشگاه)	۱۴/۶۱
۴	۴	جذاب نبودن مطالب درسی	۱۴/۵۶
۵	۵	دسترسی نداشتن به استاد در خارج از کلاس برای رفع اشکالات درسی	۱۳/۸۹
۶	۶	نامناسب بودن ساعت تشکیل کلاس‌ها	۱۳/۵۸
۷	۷	نداشتن مشارکت و همکاری در کلاس درس	۱۳/۳۸
۸	۸	نبود تعامل مناسب میان استاد و دانشجو	۱۳/۲۰
۹	۹	شلوغ بودن کلاس‌های درس	۱۳/۱۷
۱۰	۱۰	نامناسب بودن خدمات دانشگاه (کتابخانه، اینترنت، امکانات رفاهی و ...)	۱۳/۱۳
۱۱	۱۱	تسلط نداشتن استادان در تدوین و تفهیم موضوعات درسی	۱۲/۷۷
۱۲	۱۲	استفاده نکردن از سازوکارهای تشویقی و ترغیبی از سوی استادان	۱۲/۷۲
۱۳	۱۳	نبود رقابت تحصیلی میان دانشجویان	۱۲/۳۹
۱۴	۱۴	کم توجهی استاد به یادگیری دانشجو از مطالب جلسه قبل	۱۲/۱۷
۱۵	۱۵	نبود ارزشیابی (امتحان) مستمر از پیشرفت تحصیلی دانشجو در طول ترم	۱۲/۱۵
۱۶	۱۶	نظارت نداشتن مرکز مشاوره بر عملکرد تحصیلی دانشجویان	۱۱/۹۷
۱۷	۱۷	تصحیح ناعادلانه اوراق امتحانی	۱۱/۶۴
۱۸	۱۸	نداشتن ارتباط مناسب با مسئولان آموزشی و دانشجویی دانشکده	۱۱/۲۲
۱۹	۱۹	کمبود منابع درسی و کمک درسی مناسب	۱۰/۲۵
۲۰	۲۰	آشنا نبودن با قوانین و مقررات آموزشی دانشکده	۱۰/۲۳
۲۱	۲۱	مختلط بودن کلاس‌های درس	۸/۴۰
۲۲	۲۲	مهمان شدن در سایر دانشگاه‌ها	۵/۳۹
۲۳	۲۳	انتقال از سایر دانشگاه‌ها	۵/۲۴



جدول (۱۳) آزمون آماری فریدمن برای زیرعوامل اجتماعی در گروه افت تحصیلی

تعداد	آماره کایدو	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱۵۸	۱۱۹/۷۹	۷	۰/۰۰۱

در جدول (۱۳) آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی زیرعوامل اجتماعی در گروه افت تحصیلی آورده شده است. نتایج آزمون فریدمن بامقدار  $119/79$  و در سطح معنی داری  $P < 0/001$  در جدول (۱۴) نشان می‌دهد که در عامل اجتماعی در گروه افت تحصیلی، زیرعامل «ارتباط نداشتن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو» در رتبه اول تأثیرگذاری و زیرعامل «لهجه داشتن استادان و مشکل در انتقال مفاهیم» در آخرین رتبه قرار می‌گیرد.

جدول (۱۴) رتبه‌بندی گویه‌های عوامل اجتماعی در گروه افت تحصیلی با آزمون فریدمن

میانگین رتبه آزمون فریدمن	رتبه	گویه‌ها
۵/۶۷	۱	ارتباط نداشتن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو
۵/۳۴	۲	آشنایی نداشتن با بازار کار رشته تحصیلی
۴/۶۱	۳	ناتوانی در برقراری ارتباط درسی و اجتماعی مناسب با استاد و همکلاسی‌ها
۴/۵۳	۴	توزیع نامناسب امکانات تحصیلی در جامعه
۴/۳۸	۵	درگیر شدن در فعالیت‌های جانبی دانشگاهی (ورزشی، تفریحی، سیاسی، انجمن‌ها و...)
۴/۰۳	۶	تفاوت گویش و خرده‌فرهنگ‌های دانشجو با گویش و فرهنگ حاکم در دانشگاه
۳/۷۷	۷	درگیر شدن در روابط عاطفی یا جنس مخالف
۳/۶۵	۸	لهجه داشتن استادان و مشکل در انتقال مفاهیم

### بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد از جمله عواملی که دانشجویان موفق در موفقیت تحصیلی خود مؤثر می‌دانند، عبارت‌اند از: علاقه به رشته تحصیلی، داشتن انگیزه و

هدف، تلاش و کوشش، اعتماد به نفس، حمایت‌های خانواده، آینده شغلی مناسب رشته تحصیلی، مطالعه مستمر و برنامه‌ریزی. از سوی دیگر، دانشجویان ضعیف نیز عوامل علاقه نداشتن به رشته تحصیلی، نداشتن انگیزه، آینده شغلی تضمین نشده، نداشتن تلاش و کوشش، بی‌توجهی خانواده، ضعف اعتماد به نفس و درگیری در فعالیت‌های دانشگاه را در افت تحصیلی خود مؤثر می‌دانند.

نتایج نشان داد که عواملی همچون علاقه به رشته تحصیلی، درک درست والدین از ارزش و جایگاه تحصیلات و داشتن انگیزه کافی برای مطالعه و تحصیل از جمله عوامل فردی مرتبط با موفقیت تحصیلی است. این یافته با نتایج پژوهش‌های (تمنایی‌فر، نیازی و امینی، ۱۳۸۶؛ کرمی و زرافشانی، ۱۳۹۰؛ پیترسون، ۲۰۰۲؛ پورآتشی، شعبانعلی و موحد، ۱۳۸۸؛ اوهانس کراتوسیان، ۱۳۹۱؛ بهار<sup>۱</sup>، ۲۰۱۰؛ سهرابی و همکاران، ۱۳۹۵ و صبوری و همکاران، ۱۳۹۱) همسویی دارد. در تفسیر این یافته می‌توان گفت میزان موفقیت تحصیلی با میزان علاقه به رشته تحصیلی رابطه معنی‌دار دارد و می‌توان نتیجه گرفت که دانشجویان ممتاز در مقایسه با دانشجویان مشروط علاقه بیشتری به رشته تحصیلی خود دارند (تمنایی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶). انگیزش و علاقه تحصیلی بالا موجب فعالیت‌های تحصیلی بیشتر، انجام تکالیف درسی بیشتر و در نتیجه موفقیت تحصیلی بیشتر می‌شود (سیف، ۱۳۹۱). همچنین دانشجویانی که خانواده‌شان نگرش مثبت به تحصیل آنها دارند، موفقیت تحصیلی بالاتری دارند. در واقع، ارزش‌های تحصیلی خانواده یا به عبارت دیگر، ارزش و اهمیتی که هر خانواده برای تعلیم و تربیت قائل است از عوامل عمده و مؤثر بر موفقیت تحصیلی یادگیرندگان است. از سوی دیگر، عواملی مانند حضور در کلاس بدون مطالعه قبلی درس، نداشتن برنامه منظم و هفتگی برای مطالعه درس‌ها و مشغله‌های ذهنی و تمرکز نداشتن برای مطالعه نیز از جمله عوامل فردی مرتبط با افت تحصیلی هستند. این یافته با نتایج پژوهش‌های (منیری، ۱۳۸۵؛ مهدیون و همکاران، ۱۳۹۰؛ رحیمی، حشمتی و مقدم، ۱۳۹۰؛ زارع، ۱۳۹۶ و فتحی‌زاده، ۱۳۹۲) همسویی دارد. در تفسیر این یافته می‌توان گفت برای مطالعه مؤثر مانند هر کار دیگری به یادگیری مهارت‌ها شامل روش‌های دریافت، ذخیره‌سازی و یادآوری صحیح مطالب نیاز است. مطالعه ثمربخش به عوامل مختلفی بستگی دارد. کسانی که به آموزش عالی راه می‌یابند، با مسائل

<sup>1</sup>. Bahar

جدیدی روبه‌رو می‌شوند که می‌تواند عملکرد آنها را تحت‌الشعاع قرار دهد و نظام آموزشی را در رسیدن به هدف‌های تعیین شده‌اش با مشکل مواجه کند (ادهمی، جوادی و حق‌دوست، ۱۳۸۱). رعایت نکردن اصول و روش‌های درست مطالعه موجب پایین آمدن سطح بازدهی و کارایی فرد، تضعیف روحیه، کاهش اعتمادبه‌نفس و خستگی و دلزدگی از مطالعه می‌شود. از سوی دیگر، برنامه‌ریزی و رعایت اصول مطالعه موجب افزایش توان یادگیری و کاهش افت تحصیلی می‌شود. دقت و تمرکز در کلاس درس از عوامل مؤثر بر کاهش افت تحصیلی است. همچنین در پژوهش فتحی‌زاده (۱۳۹۲) دانشجویان معتقد بودند که عواملی چون وجود مشغله‌های ذهنی و تمرکز نداشتن برای مطالعه، حضور در کلاس بدون مطالعه قبلی درس و نداشتن برنامه منظم و هفتگی برای مطالعه درس‌ها، در افت تحصیلی آنها مؤثر است.

همچنین یافته‌ها نشان داد که عواملی مانند تسلط استادان در تدوین و تفهیم موضوعات درسی، تعامل مناسب میان استاد و دانشجو و جذاب بودن مطالب درسی از جمله عوامل آموزشی مرتبط با موفقیت تحصیلی است. این یافته با نتایج پژوهش‌های (فولر، ۲۰۰۷؛ اوهانس کراتوسیان، ۱۳۹۱؛ منیری، ۱۳۸۵؛ و کیم و ساکس، ۲۰۰۷) همسویی دارد. در تفسیر این یافته می‌توان گفت که در هر نظام آموزشی، آموزشگر و شایستگی‌های او از ارکان اساسی برنامه‌های آموزشی و از مهم‌ترین عوامل مؤثر در رشد و موفقیت تحصیلی یادگیرنده است. مهم‌ترین عامل در موفقیت فرایند یاددهی-یادگیری و موفقیت تحصیلی یادگیرندگان، آموزشگر و نحوه فعالیت‌های وی است. آموزشگر هر اندازه دارای رفتار انسانی مطلوب باشد ولی از نظر علمی ضعیف و ناتوان تلقی شود، مورد قبول یادگیرندگان واقع نخواهد شد. تسلط بر محتوا و موضوع تدریس، رتبه علمی و میزان ارتباط رشته تحصیلی با موضوع تدریس از مهم‌ترین ویژگی‌های آموزشگر است. اگر آموزشگری در مسائل علمی ضعیف باشد و نتواند به پرسش‌های شاگردان پاسخ دهد مسلماً در کار خود شکست خواهد خورد. از سوی دیگر، عواملی مانند طراحی پرسش‌های سخت از سوی استادان، پیچیدگی و دشواری مطالب کتاب‌های درسی و جذاب نبودن مطالب درسی از جمله عوامل آموزشی مرتبط با افت تحصیلی هستند. این یافته با نتایج

پژوهش‌های (فتحی‌زاده، ۱۳۹۲؛ میهایی<sup>۱</sup>؛ ۲۰۱۴؛ رضایی، ۱۳۸۹ و زارع، ۱۳۹۶) همسو است. بر اساس مطالعات انجام گرفته، نامناسب بودن عوامل درونی و بیرونی نظام آموزشی، مانند روش‌های نامناسب تدریس استادان، استفاده نکردن از تکنیک‌های کمک‌آموزشی، استفاده از منابع آموزشی نامناسب، عدم هدایت و مشاوره تحصیلی دانشجویان بر مشروطی یا عدم موفقیت تحصیلی دانشجویان مؤثر هستند (رضایی، ۱۳۸۹). آگاهی و تسلط استادان در مورد روش تدریس و نحوه و شرایط استفاده از آن، تأثیر زیادی در موفقیت حرفه‌ای آنان دارد. اگر روش تدریس انتخاب شده با توانایی فراگیران و محتوای درس‌ها منطبق نباشد یا استاد مهارت‌های لازم برای استفاده از آن روش‌ها را به دست نیاورده باشد یا زمینه اجرای آن روش‌ها در کلاس فراهم نباشد، در این مورد استاد با شکست مواجه می‌شود و کیفیت تدریس او نامناسب خواهد بود و این امر موجب عدم موفقیت تحصیلی دانشجویان می‌شود. وظیفه استادان این است که با شناخت دانشجویان و آگاهی از چگونگی کاربرد شیوه‌های مختلف تدریس مدل مناسبی را برای تدریس انتخاب کنند (زارع، ۱۳۹۶).

از سوی دیگر، نتایج نشان داد که عواملی مانند ارتباط محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو، آشنایی با بازار کار رشته تحصیلی و توانایی برقراری ارتباط علمی با استاد و همکلاسی‌ها از جمله عوامل اجتماعی مرتبط با موفقیت تحصیلی هستند. این یافته با نتایج پژوهش‌های (اوهانس کراتوسیان، ۱۳۹۱؛ ولی‌زاده، ۱۳۸۶؛ وادی<sup>۲</sup>، ۲۰۰۰ و شیه و گامون<sup>۳</sup>، ۲۰۰۲) همسویی دارد. در پژوهش اوهانس کراتوسیان (۱۳۹۱)، میزان تناسب برنامه‌های درسی با پیشرفت‌های علمی و فناوری، میزان تناسب برنامه‌های درسی با نیازهای بازار کار و میزان تناسب برنامه‌های درسی با توانایی‌های علمی و ذهنی، از جمله عواملی است که در موفقیت تحصیلی دانشجویان مؤثر است. یک برنامه درسی در حقیقت نقشه‌ای است که در آن فرصت‌های مناسب یادگیری برای رسیدن به هدف‌های جزئی یا هدف‌های کلی مربوط به نظام آموزش عالی در نظر گرفته شده است (ولی‌زاده، ۱۳۸۶). همچنین میزان رضایت از استادان و میزان رضایت از رابطه دانشجو با سایر دانشجویان، از دیگر عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی است. در واقع می‌توان گفت هرچه محیط آموزشی به صورت عاطفی و

1. Mihai

2. Wade

3. Shih & Gamon

آموزشی باشد دانشجویان موفقیت تحصیلی بالاتری کسب می‌کنند. در حقیقت، موفقیت تحصیلی دانشجویان تا حدود زیادی به شرایط محیطی و نحوه برخورد آموزشگران بستگی دارد. فضای آموزشی باید به گونه‌ای باشد که افراد اعتماد به نفس پیدا کنند و از خویشتن انتظار موفقیت داشته باشند و برای اینکه در این جهت قرار بگیرند به محیط آموزشی عاری از اضطراب و ترس و ناامیدی و تأیید از سوی دیگران نیاز مداوم دارند. همچنین عواملی مانند ارتباط نداشتن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو، ناآشنایی با بازار کار رشته تحصیلی و ناتوانی در برقراری ارتباط علمی با استاد و همکلاسی‌ها از جمله عوامل اجتماعی مرتبط با افت تحصیلی است. این یافته با نتایج پژوهش‌های (افضلی، ۱۳۹۱؛ فتحی‌زاده، ۱۳۹۲؛ کیم و ساکس، ۲۰۰۷؛ حیرانی، ۱۳۸۸ و زارع، ۱۳۹۶) همسویی دارد. اگر محتوای کتاب‌های درسی با نیازهای دانشجویان و آموخته‌های پیشین آنان ارتباطی نداشته باشد و با مقدار زمانی که برای یادگیری اختصاص داده‌اند هماهنگی نداشته باشد، با نیازهای حال و آینده جامعه ارتباط نداشته باشد، روان و جذاب و قابل فهم نباشد و تفکر و روابط اجتماعی مطلوب را در یادگیرندگان ایجاد نکند به افت تحصیلی منجر خواهد شد (افضلی، ۱۳۹۱). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نداشتن انعطاف و هماهنگی کتاب‌ها، مواد آموزشی و محتوای برنامه‌های آموزشی با علایق، توانایی‌ها و نیازهای فردی، اجتماعی و اقتصادی یادگیرندگان موجب می‌شود که آنها با بی‌میلی و انگیزه ضعیف در برنامه‌های آموزشی و در فرایند یاددهی-یادگیری مشارکت کنند و در نهایت، علاقه نداشتن به تحصیل به افت تحصیلی آنها منجر می‌شود. در پژوهش فتحی‌زاده (۱۳۹۲) دانشجویان عواملی چون پیچیدگی و دشواری مطالب کتاب‌های درسی، بی‌ارتباط بودن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی دانشجویان و نیازهای جامعه و نیز نبود ارتباط و پیوستگی بین مطالب کتاب‌های درسی بر افت تحصیلی مؤثر است. در پژوهش زارع (۱۳۹۶) نیز مسائلی چون نبود امکانات تحصیلی، متناسب نبودن برنامه‌ها و محتوای درسی با نیازهای جامعه، تعامل نامناسب استاد با دانشجو، بی‌حوصلگی و تخصص نداشتن استادان برای تدریس از جمله عواملی است که بر افت تحصیلی دانشجویان تأثیر دارند. در واقع به هر میزان که کیفیت تعامل استاد با دانشجو و شیوه تدریس او مطلوب باشد به همان میزان افت تحصیلی کمتر خواهد بود.

همچنین نتایج نشان داد که عواملی مانند علاقه به رشته تحصیلی، تسلط استادان در تدوین و تفهیم موضوعات درسی و آشنایی با بازار کار رشته تحصیلی از جمله مهم‌ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با موفقیت تحصیلی است. علاقه داشتن به رشته تحصیلی از مواردی است که می‌تواند در موفقیت تحصیلی تأثیرگذار باشد؛ در این خصوص استادان و خانواده‌ها و همچنین رسانه‌های گروهی نقش مؤثری در معرفی رشته‌های تحصیلی به دانشجویان دارند و می‌توانند دانشجویان را به خوبی با رشته‌های مختلف آشنا کنند تا آنها بتوانند با علاقه و شناخت کافی رشته دانشگاهی خود را انتخاب کنند و در تحصیل آن رشته موفق باشند. همچنین استادان دارای تخصص و مهارت کافی در تدوین و تفهیم موضوعات درسی می‌توانند به خوبی اطلاعات لازم را در اختیار دانشجویان قرار داده و آنها را در فهم موضوعات درسی و یادگیری آن یاری کنند. از سوی دیگر، آشنا شدن با بازار کار رشته تحصیلی نقش بسیار مؤثری در موفقیت دانشجویان دارد؛ به عبارت دیگر، شناخت دانشجویان از آینده شغلی رشته خود، باعث می‌شود که آنها به خوبی در آن رشته تحصیل کنند و آینده شغلی تضمین شده را پیش روی خود تجسم کنند. این عوامل از مهم‌ترین عوامل مرتبط با موفقیت تحصیلی هستند که با توجه به آنها می‌توان موفقیت تحصیلی را در دانشجویان افزایش داد.

همچنین، نتایج نشان داد که عواملی مانند حضور در کلاس بدون مطالعه قبلی درس، طراحی پرسش‌های دشوار از سوی استادان و ارتباط نداشتن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو از مهم‌ترین عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مرتبط با افت تحصیلی هستند. حضور دانشجویان در کلاس درس بدون اینکه مطالعه قبلی داشته باشند، موجب می‌شود که در کلاس درس تمرکز کافی نداشته و مطالبی که استادان بیان می‌کنند را متوجه نشوند. مطالعه درس از قبل باعث آمادگی ذهنی در دانشجو شده و در نتیجه یادگیری را افزایش می‌دهد. استادان با طراحی پرسش‌های بسیار سخت موجب می‌شوند که دانشجو نتواند به خوبی از معلومات خود استفاده کند و استرس و اضطراب ناشی از این پرسش‌های سخت مانع موفقیت دانشجویان در امتحانات می‌شود. از سوی دیگر، اگر محتوای درس‌ها و مطالبی که به دانشجویان آموزش داده می‌شود با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو ارتباطی نداشته باشد و در واقع دانشجو را برای زندگی در جامعه آماده نکند، می‌توان نتیجه گرفت که دانشجو علاقه‌ای به کسب این معلومات نداشته و در نتیجه به ایجاد افت تحصیلی منجر

می‌شود. این سه عامل نیز از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افت تحصیلی است که با توجه به آنها و تلاش برای رفع این عوامل می‌توان از افت تحصیلی جلوگیری کرد. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان‌دهنده آن است که مسائلی مانند داشتن انگیزه و علاقه به رشته تحصیلی، حمایت خانواده و درک درست والدین از ارزش و جایگاه تحصیلات، محتوای درسی مناسب، تعامل مناسب میان استادان و دانشجویان و آشنایی با بازار کار رشته تحصیلی می‌تواند زمینه‌ساز موفقیت تحصیلی دانشجویان در تحصیلات دانشگاهی و همچنین عواملی چون نداشتن برنامه‌ریزی برای مطالعه، علاقه نداشتن به رشته تحصیلی، پیچیدگی و دشواری مطالب کتاب‌های درسی، ارتباط نداشتن محتوای درس‌ها با نیازهای واقعی جامعه و دانشجو و ناآشنایی با بازار کار رشته تحصیلی می‌تواند به افت تحصیلی دانشجویان منجر شود.

در پژوهش حاضر از این جهت که هم‌زمان و به تفکیک دانشجویان موفق و ضعیف یک دانشگاه دولتی، عوامل مرتبط با وضعیت تحصیلی بررسی شد، پژوهشی بدیع و تازه است. با وجود دشواری در مراحل اداری دریافت مجوز برای گردآوری اطلاعات درباره گروه نمونه پژوهش، اما با همکاری گروه پژوهشی و معاونت آموزشی دانشگاه یزد، نمونه دقیق پژوهش، تعیین و داده‌های مرتبط گردآوری و تحلیل شد. بنابراین، مطالعه حاضر از این جنبه یک پژوهش بدیع است.

در مجموع، بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر، پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

– با توجه به اینکه نقش مهم و حساس نظارت، مکمل فرایند تدریس در موفقیت تحصیلی دانشجویان است، باید از نظام نظارت و ارزشیابی تحصیلی مناسب استفاده شود. همچنین استفاده از آزمون‌های میان‌ترم و پایان‌ترم پیشنهاد می‌شود. لازم است چگونگی نظارت بر کمیت و کیفیت مواد و منابع درسی، تدریس و روش‌های آموزشی و کمیت و کیفیت امتحانات و ارزشیابی‌های تحصیلی به روشی تعریف و تعیین شوند.

– از جمله معایب و کاستی‌های بیشتر اندازه‌گیری‌های تحصیلی، تأکید بیش از اندازه محفوظات در پایین‌ترین سطح یادگیری یعنی دانش است. در حالی که استادان باید شرایط و تغییراتی در نحوه ارزیابی خویش به وجود آورند که نه تنها دانش بلکه سطوح دیگری از یادگیری یعنی فهمیدن، درک کردن، تحلیل کردن و حتی ترکیب کردن که آخرین مرحله از مراحل یادگیری و بالاترین آن یعنی خلاقیت و نوآوری

است را ارزیابی و اندازه‌گیری کنند؛ از این‌رو، می‌توان برای رسیدن به این امر از انواع آزمون‌های عینی و انشایی متناسب با هدف‌های یادگیری و محتوای درس‌ها استفاده کرد.

– مشکلات و مسائل روانی و عاطفی، نقش قابل توجهی در شکست تحصیلی دانشجویان دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که دفتر خدمات مشاوره دانشجویی در سطح دانشگاه‌ها کارآمدتر شوند.

– در بسیاری از موارد، افت تحصیلی دانشجویان ناشی از شناخت نداشتن دانشجویان از قوانین و مقررات آموزشی موجود در دانشگاه است. گرچه وظایف اساسی اطلاع‌رسانی به عهده استادان راهنما است اما پیشنهاد می‌شود که اداره کل آموزشی دانشگاه‌ها اطلاعات لازم و ضروری را در اختیار دانشجویان قرار دهند.





## منابع

- ادهمی، اشرف؛ جوادی، یدالله و حق دوست، علی اکبر (۱۳۸۱). ارتباط امکانات آموزشی و نیروی انسانی بخش های علوم پایه با پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی کرمان. *مجله علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی قزوین*، ۲۲، ۵۶-۶۵.
- اسماعیل پور، محمد؛ نادری شاد، شایان؛ کبرایی، فائزه و غلامی، بهاره (۱۳۹۴). بررسی افت تحصیلی و برخی عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۹(۳)، ۶۵-۷۲.
- افضلی، مهناز (۱۳۹۱). *فرا تحلیلی بر پایان نامه های انجام شده در حوزه افت تحصیلی*. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته سنجش و اندازه گیری، دانشگاه علامه طباطبایی.
- اوهانس کراتوسیان، سرینه (۱۳۹۱). *بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان مراکز آموزش علمی کاربردی استان البرز*. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار.
- برجعلی، احمد (۱۳۹۶). *الگوی تأثیر انگیزه تحصیلی با میانجی گری سرمایه روان شناختی بر موفقیت تحصیلی*. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی، ۹(۳۳)، ۱-۱۹.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۶). *روش های پیشگیری از افت تحصیلی*. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- پورآتشی، مهتاب (۱۳۸۷). *بررسی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان*. *مجله جهاد*، ۲۸۳ و ۲۸۴، ۱۳۲-۱۴۲.
- پورآتشی، مهتاب؛ شعبانعلی، حسین و موحد، حمید (۱۳۸۸). *واکاوی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی، تأملی در دیدگاه دانشجویان رشته های کشاورزی دانشگاه تهران*. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*، ۳(۲)، ۱-۱۴.
- تمنایی فر، محمدرضا؛ نیازی، محسن و امینی، محمد (۱۳۸۶). *بررسی مقایسه ای عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان مشروط و ممتاز*. *ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد*، ۲۴(۱۴)، ۳۹-۵۲.
- حجازی، یوسف و امیدی نجف آبادی، مریم (۱۳۸۵). *عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی*. *مجله علوم کشاورزی ایران*، ۴(۱)، ۱۹-۲۵.

حیرانی، شبنم (۱۳۸۸). عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان. *مجله کودک*، ۴۹، ۱-۱۲.

دسترنج، منصوره؛ بلوکی، صدیقه و مؤذن، مریم (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور بستک. *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، ۷(۲)، ۲۴۱-۲۵۸.

رحیمی، چنگیز (۱۳۹۳). تفاوت‌های فردی از نظر سبک یادگیری و موفقیت تحصیلی در دانشجویان. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۳(۵)، ۷۹-۱۰۴.

رحیمی، سجاد؛ حشمتی، هاشم و مقدم، زهرا (۱۳۹۰). بررسی فراوانی و عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانشجویان ساکن خوابگاه دانشکده‌های پیراپزشکی و بهداشت دانشگاه علوم پزشکی گلستان. *فصلنامه علمی دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه*، ۲(۱)، ۱۶-۲۸.

رضایی، مژگان (۱۳۸۹). *مقایسه میزان و عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان ایرانی و افغانستانی دانشگاه فردوسی مشهد و دانشجویان دانشگاه هرات از دیدگاه خودشان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.

زارع، مرضیه (۱۳۹۶). *بررسی علل و عوامل افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه صنعتی شیراز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.

زند، آریتا و میردامادی، سیدمهدی (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات. *مجله جهاد*، ۲۷۸، ۱۹-۲۷.

سهرابی، زهره؛ قوتی، فاطمه؛ میرحسینی، فخرالسادات و حسینی، فاطمه (۱۳۹۵). بررسی ارتباط انگیزه پیشرفت تحصیلی و مدیریت زمان با موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران. *مجله علوم پزشکی رازی*، ۲۳(۱۵۰)، ۳۵-۴۵.

سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۱). *روان‌شناسی پرورشی نوین*. تهران: دوران.

صبوری، امین؛ نوحی، سیما؛ حسینی، مرتضی؛ رخساری‌زاده، حمید و علیشیری، غلامحسین (۱۳۹۱). بررسی انگیزه پیشرفت و رابطه آن با موفقیت تحصیلی در

- دانشجویان رشته‌های پزشکی، پرستاری و خدمات درمانی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله. *مجله پزشکی نظامی*، ۳(۱۴)، ۲۰۰-۲۰۴.
- علیوندی، وفا (۱۳۸۴). *بررسی رابطه تفکر انتقادی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه تبریز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- فتحی‌زاده، قدرت (۱۳۹۲). *بررسی علل افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
- قدیرزاده، زهرا و حاج‌باقری، محسن (۱۳۹۴). *عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کاشان*. فصلنامه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، ۸(۱)، ۱۰-۱۹.
- کارنگی، دیل؛ آلن، جیمز و وایلر، الا (۱۳۸۱). *رمز موفقیت؛ ترجمه محمدجواد پاکدل و مسعود میرزایی*. تهران: پارسا.
- کریمی، شهره و زرافشانی، کیومرث (۱۳۹۰). *بررسی علل افت تحصیلی و راه‌های کاهش آن از دیدگاه دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی*. *نامه آموزش عالی*، ۴(۱۴)، ۱۰۵-۱۲۱.
- گلشن فومنی، محمدرسول (۱۳۸۰). *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: شیفته.
- منیری، رضوان (۱۳۸۵). *علل عدم موفقیت تحصیلی در دانشجویان رشته پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کاشان*. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۶(۸)، ۶۴-۸۵.
- مهدیون، زهرا؛ خاتونی، علیرضا؛ عبدی، علیرضا و جعفری، فرانک (۱۳۹۰). *بررسی میزان افت تحصیلی و عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی کرمانشاه*. *نشریه آموزش پرستاری*، ۵(۵)، ۱-۸.
- نامنی، احمد و طالع‌پسند، سیاوش (۱۳۹۴). *ارائه مدل پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دوره‌های کارشناسی ارشد*. *مطالعه موردی: مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه علم و صنعت ایران*. *مجله برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی*، ۸(۱۵)، ۷۱-۸۲.
- نظری، رقیه و شریف‌نیا، سیدحمید (۱۳۸۹). *بررسی دلایل افت تحصیلی در دانشجویان پرستاری*. *مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل*، ۱۲(۵)، ۹۰-۹۴.
- ولی‌زاده، لیلا (۱۳۸۶). *ارتباط ویژگی‌های یادگیری با موفقیت تحصیلی دانشجویان پرستاری و مامایی*. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۴(۶)، ۳۲-۴۹.

- Artino, A. (2009). Think, Feel, Act: Motivational and Emotional Influences on Military Students Online Academic Success. *Journal Compute HighER Education*, 21, 146-166.
- Bahar, H. H. (2010). The Effects of Gender, Social support and Sociometric status on Academic Success. *Procedia Social & Behavioral Sciences*, 2, 3801-3805.
- Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C. (2000). Intellectual Ability, Learning Style, Personality, Achievement Motivation and Academic Success of Psychology Students in Higher Education. *Personality & Individual Differences*, 29, 1057-1068.
- Chae, S. J., Kim, M., & Chang, K. H. (2016). Logitudinal Analysis of the Effect of Academic Failure Tolerance on Academic Achievement fluction in Medical school students. *Korean Journal Medical Education*, 28(1), 8-25.
- Damashke, R. (2003). Support Programs for Student on Academic Probation. *Student Support Services*, 47, 118-141.
- Deaton, M. J. (2008). *Academic Success of Appalachian Adolescents: The Impact of Parental Authority and Families*. aa rrrrh hhhssi iiiii eeeee eeee xx rrr ..... -125.
- Fox, L. M., & Sease, J. M. (2019). Impact of Co-curricular Involvement on Academic Success of Pharmacy Students. *Currents in Pharmacy Teaching & Learning*, 11(5), 461-468.
- Fuller, B. (2007). School Effects in the Third World. *Educational & Training*, 5(11), 35-48.
- Gerardi, S. (2005). Self-concept of Ability as a Predictor of Academic Success among Urben Technical College Students. *The Social Science Journal*, 42, 295-300.
- Guney, Yilmaz (2009). Exogenous and endogenous factors impacting student performance in undergraduate accounting modules. *Accounting Education, An International Journal*, 18(1), 51-73.
- Gutierrez, M & Manuel, T. (2018). Motivational class climate, Motivation and Academic success in university students. *Revista de psicodidactica*, 23(2), 94-101.
- Kim, Y.K., & Sax, L. (2007). Different Patterns of Student-Faculty Interaction in Research University: An Analysis by Student Gender, Sex and First-Generation Status. *Research & Occasional Series*, 50, 437-459.
- Kobal, D., & Musek, J. (2001). Self-Concept and Academic Achievement: Slovenia and France. *Personality & Individual Diffrences*, 30, 887-899.
- Lee, W. W. (2017). Relationship among Grit, Academic Performance, Percieved Academic Failure and Stress in Associated Degree Students. *Journal of Adolescence*, 60, 148-152.

- Mihai, D. R. 444444S'''''''' ' ailure in Academic Environment. *Procedia-Social & Behavioral Sciences*, 114, 170-177.
- NeclaKeles, H. (2012). An Investigation of the Relationship between Motivation and Academic Achievement of Business Administration students. An empirical study in Turkey. *European Journal of Social Sciences*, 30 (4), 612-617.
- Nuthanap, G. (2007). *Gender Analysis of Academic Achievement among High School Students. Dissertation of MD of Home Science in Human Development*. University of Agriculture Sciences, Harward.
- Ransdell, S. (2005). Predicting College Success, The Importance of Ability and non-Cognitive Variables. *International Journal of Education Research*, 35(4), 357-364.
- Reasoner, R. W. (2004). Review of Self-esteem Research. International Council for Self-esteem, Port Ludlow, WA.4:12-20.
- Saunders, D., Braley, M. B., & Stennes, N. (2017). Traditional and Psychological Factors Associated with Academic Success: Investigating Best Predictors of College Retention. *Motivation and Emotion*, 42(4), 459-465.
- Schmitz, M. F. (2006). Influence of Social and Family Contexts on Self-esteem of Latino Youth. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 28(4), 516.
- Shih, C., & Gamon, J. A. (2002). Relationship among Learning Strategies, Patterns, Styles and Achievement in Web-based Courses. *Journal of Agricultural Education*, 43(4), 1-11.
- Wade, M. A. (2000). Improving Student Performance and Faculty Evaluation: A Transactional Relationship Strategy. *Annual Meeting, American Agricultural Economics Association Series*, 2, 17-21.
- Welles, T. L. (2010). *An analysis of the academic success inventory for college students*. PhD Dissertation, the Florida state university.